

Usnuli teatar snova

Iznenadnom smrću Tomaza Pandura u travnju ove godine (2016.) pala je zavjesa na jednu od najosebujnijih i najmaštovitijih teatarskih kreacija, koja se događala paralelno s milenijskom tranzicijom i raspadom Jugoslavije, a čije su egzaltirane slike uskovitlale zaspale kazališne duhove na jugoistoku Europe (ali i znatno šire!).

Izdahnuvši u 54. godini na sceni Makedonskog narodnog teatra u Skoplju te u nedogled protegnuvši granicu između scene, života i sna, slovenski je redatelj život okončao gotovo sasvim molijerovski. Ako je, kako je primijetio Darko Lukić, Pandurov dugogodišnji prijatelj i suradnik na brojnim projektima, jedan od centralnih motiva njegova stvaralaštva bilo stanje neponovljive, autentične indivi-

dualnosti, onda fatumom smrti na sceni kao da je zao-kružena osnovna redateljska zamisao, koja je transcendirala estetsko da bi se s posljednjim izdahaom stopila u beskraju nezamislivog.

Aktivno stvarajući u polju izvedbenih umjetnosti više od 35 godina, Tomaz Pandur svoje je režije postavio na različitim scenama u Ljubljani, Mariboru, Zagrebu, Madridu, Bonnu, Hamburgu, Berlinu, Dubrovniku, Beogradu i dr. Tek što je diplomirao na Akademiji za kazalište, radio i film u Ljubljani, inscenirao je *Šeherezadu* kojom je zacrtao svoj poetičku i estetsku trajektoriju, kojoj je ostao vjerran do kraja svog života. Od 1989. do 1996. godine uslijedila je mariborska faza, kada je Pandur bio umjetničkim

ravnateljem mariborskog kazališta, koje je postavio na mapu značajnih europskih kazališnih kuća u kojima se afirmirao i rađao novi, postdramski pristup i performativno kazalište u čijem je fokusu fragilna fikcija tijela. Istodobno, upravo se u Mariboru profilirala specifična estetika Pandurova *kazališta snova* koja je ponajbolje došla do izražaja u predstavama kao što su *Hamlet*, *Faust*, *Carmen* i *Božanska komedija*. Na kraju tog, uvjetno rečeno, drugog perioda njegova stvaralaštva, Tomaz Pandur postao je cijenjeno redateljsko ime i izvan granica Slovenije.

S osnutkom međunarodne kazališne organizacije *Pandur Theatres* 2002. godine, koju je vodio sa sestrom Livijom Pandur, sve je više projekata realizirano u koprodukciji s različitim partnerima i kazališnim festivalima diljem Europe. Ujedno, to označuje i period kada Pandur svoje predstave sve češće počinje realizirati u Madridu, u kojem će i provesti najveći dio svog poznog života. U tom kontekstu treba spomenuti spektakularni *Inferno* iz 2005. godine u kojem je Danteova poetska vizija transponirana u somnabulnu pozornicu sazdanu od predimenzioniranih zrcalnih površina kojima je postignut efekt beskonačnog ogledanja. Kontinuirana suradnja s dizajnerskim kolektivom Numen, iznjedrila je neke od zasigurno najintrigantnijih scenografsko-prostornih rješenja, o kojima teatrološka struka još uvijek nije rekla gotovo ništa. Iznova se vraćajući Danteovu djelu, Pandurov teatar bio je svojevrsna potraga za krajnjim točkama ljudske egzistencije, razape-te između misterija i profanacije, transcendencije i materijalne vulgarnosti nagona. Gotovo barokna razbarušenost scenske kompozicije iznjedrila je snažne atmosfere začudnih tijela. Ujedno, riječ je o poetici koja – rabeći suvremeni, postmedijski scenski jezik – osigurava drugačije interpretativne vizure na klasike svjetske literature poput Dantea, Shakespearea, Camusa, Dostojevskog, Goethea, Heintera Müllera, Euripida, Tolstoja i dr.

Osim intenzivnog dijaloga s klasičnom kazališnom tradicijom europskog Zapada, Pandurovo stvaralaštvo obilježeno je interkulturalnim traganjem za točkama u kojima zapadna misao dodiruje i biva prožeta istočnjačkom filozofijom, u kojoj tijelo ima ne samo drugačiji semantički sta-

tus, nego je riječ o posve drugom registru izvedbenih i senzornih mogućnosti. Predstave Tomaza Pandura u tom su smislu osebujne vizualne kreacije u kojima se scenski događaj izgrađuje na pozadini sofisticiranog ikoničkog znaka koji aktivira i druga osjetila, uzdižući gledatelja u jedinstveni svijet fantazije i snoviđenja. Svoju inspiraciju slovenski je redatelj pronalazio ne samo u klasicima dramske književnosti i proze, već u kinematografskim ostvarenjima, vizualnim umjetnostima i glazbi. Stoga, kada je riječ o dramaturško-žanrovskim impulsima, ovaj je teatar determiniran intermedijskim strategijama, koje se zrcale u traganju za adekvatnim scenskim „prijevodom“ predloška, bez obzira radi li se o drami, književnom tekstu ili filmskom ostvarenju.

Hrvatska publika Pandurove kreacije mogla je doživjeti u više navrata: 2006. godine kada je u koprodukciji s Teatrom Ulysses na Brijunima režirao predstavu *Tesla Electric Company*, zatim 2011. godine kada u zagrebačkom HNK-u postavlja *Rat i mir*. 2012. godine na Dubrovačkim ljetnim igrama prazivedena je *Medeja*. Odnosno 2013. (opet u HNK-u) Pandur je uprizorio *Michalengela*, prema motivima Miroslava Krležje. Šira javnost poznavat će ga po suradnji sa Severinom, čiju je turneju *Dobrodošao u klub* konceptualno i redateljski osmislio. Osim kao kazališnog redatelja, zagrebačka publika Pandura je mogla upoznati i kao slikara, koji se izložbom slika *Dječaci* predstavio likovnom svijetu 2013. u galeriji Lauba. Kontinuirano i izrazito plodnu suradnju Pandur je niz godina ostvarivao s istaknutim prvakom HNK-a Zagreb, Livijom Badurinom.

Smrću Tomaza Pandura teatar snova nije prestao postojati. Samo se transformirao u teatar memorije, čije su koordinate određene maštom i poniranjem tijela u bestežinsko stanje izvedbe. Gotovo alkemijska svečanost u kojoj transfiguracija materije označava uzdizanje i iluminaciju, Pandurov teatar nastavit će se iza sklopljenih očiju, u neizgovorenoj noći u kojoj svaka izvedba ponavlja ritual putovanja duše u onostrano.

Andrej Mirčev